

BUTLLETÍ DE LA COLÒNIA I VILA DE FORCALL

Bisgargis

ANY XLI - N.º 274 - ESTIU 2002 - Dipòsit legal: B. 12.028-70

Especial 4 Moles, 11 agost 2002

Amb motiu de la segona edició de les 4 moles tenim el goig d'oferir aquest numero especial del nostre bolletí aquí trobareu la informació necessària per la ruta pel vostre conte i sobre tot els interessats a fer-la amb tota la colla, el dia 11 d'agost.

Quan l'any passat Ismael va proposar fer l'excursió a les 4 moles, van haver bastant escèptic. Acostumats al sofà i al "mando de la tele", qui podia imaginar que tanta gent s'animaria a fer una bona caminada... I ja està aquí la segona!

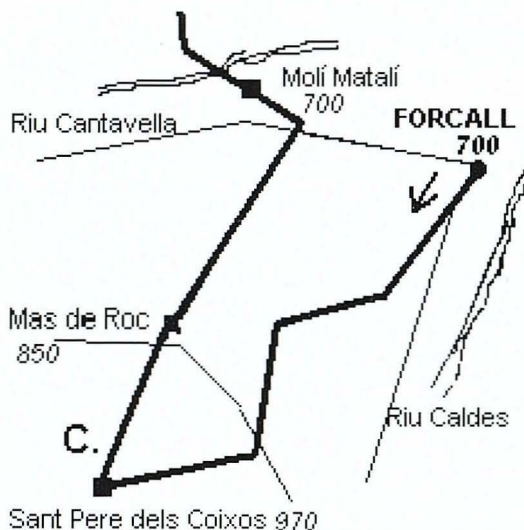
L'èxit de la idea ha estat sense dubtes la magnífica preparació i els coneixements que tenen Ismael i Paco. Per no parlar del seu entusiasme i aixina ho van organitzar amb gust i amb l'experiència que donen els anys de caminar per les muntanyes. Han posat il·lusió i no han regatejat esforços per convèncer als patrocinadors i a la gent que, donarà el recolzament logístic, perquè tot surti be. Vol dir pensar en la gent que se cansarà antes, i com tornar al poble, en el menjar, el veure, les distancies etc.

És també un èxit de col·laboració. És a dir quan les persones en lloc de traure lo que podem de la comunitat, pensen en la seva gent, i en aportar al benestar comú les seves experiències, aquest és el resultat.

Dintre del Bisgargis trobareu també comentaris sobre costums i dates històriques tretes d'articles de José Eixarch així com altres comentaris publicats al Bisgargis, als Programes de Festes, i als llibres editats per l'ajuntament.

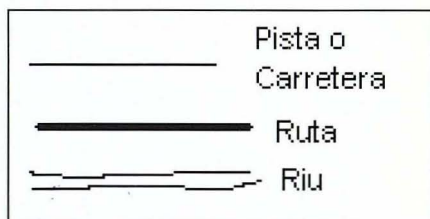
Que os ho passeu molt bé, fent exercici, coneixen millor el terreny i gaudint de la companyia de tots els excursionistes.

Camen Ferrer

HORARI DE CONTROLS

Eixida	Km. 0
Pavelló de festes	6 a 6.30 hores
1r Control	Km. 2.35
Sant Pere dels Coixos	6.25 a 7.30 hores
Avituallament	Km. 6
Molí Matalí	6.55 a 7.30 hores

DESCRIPCIÓ DE L'ITINERARI

Mola de Roc o de Saranyana, 1108 m *Sant Pere dels Coixos, 970 m*

Eixim del pavelló de festes a la carretera de Cincorres.

Al costat del cementiri una creu marca el camí de Sant Cristòfol. El camí està marcat amb senyals grocs i blancs.

Guanyats 100 metres d'altura, l'assagador va per la dreta i nosaltres seguim el camí de l'esquerra, que retroba l'assagador a l'alçada de la font del Rel.

El camí s'enfila, travessem la pista que va al mas de Roc.

Continuem amunt en la direcció que ens marca el piló de Sant Pere.

La pujada és dreta però només de 100 metres.

Fem la punta de davant a uns 1000 metres, on hi ha la creu de **Sant Pere dels coixos**, restaurada fa poca anys. **1r control**.

Baixem de Sant Pere i rodegem la roca fins a trobar l'assagador que ens porta al mas. Travessem la pista i passem per la porta del mas de Roc.

Davall del mas, pel mig del prat, anem a buscar un corriolet per damunt d'un bancal sense arribar al fons del barranc

Aquest camí ens porta al fons del barranc, els últims metres, barranc i camí son el mateix.

Passem per davall de la carretera i pugem al camí de l'esquerra.

Ja tenim el camí rural asfaltat. A darrera ens queda la Pilareta i una creu.

Troben la bassa i el **Molí Matalí**. **Avituallament** queden a la nostra dreta.

Continuem riu amunt. El riu Cantavella, el passem per una passarel·la. Feta en asfaltar la pista.

La mola de les rogatives

La Mola de Roc està situada al quadrant SO de Forcall entre els rius Caldes i Cantavella. Forcall està a la seva falda. El terme de Forcall arriba just al cingle. El bosc de damunt és de la Todolella i, pel sud s'hi acosten els termes de La Mata i de Cinctorres.

A Forcall es coneix amb el nom de la Mola de Roc, perquè una part de la mola és d'aquest mas.

El nom oficial de la mola i del punt geodèsic és Saranyana.

Saranyana és un poblet situat a l'altre costat de la mola, a la cara Oest, ja en terme de la Todolella. A Saranyana hi ha restes d'art romànic; l'església de Sant Miquel del s. XIII de la qual queden l'absis i part de les parets. Per Saranyana s'hi passa fent el camí de la Todolella a Sant Cristòfol o si es puja a Sant Cristòfol per la pista.

La ruta de les 4 Moles surt del poble per la carretera de Cinctorres. Antigament la carretera anava pel riu i aquest era el camí dels masos i de Sant Cristòfol. El Cementiri també és bastant nou, del 1850, comparat amb Sant Josep 1682, el calvari és de l'última l'època constructora religiosa de Forcall final del s. XIX, 1886.

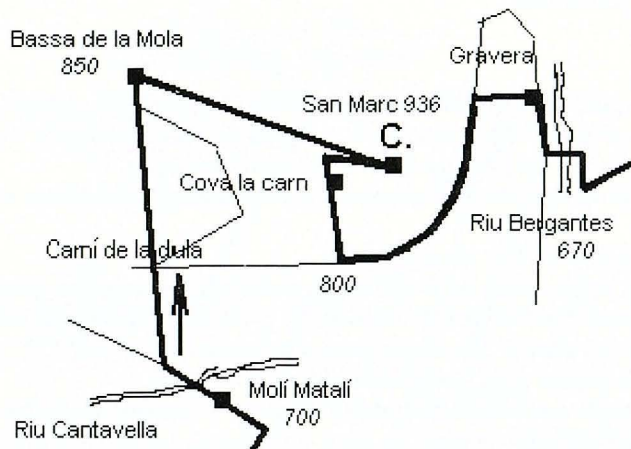
El piló de Sant Pere, restaurat fa pocs anys està en una roca despenjada de la mola per una esquerra prou ampla per fer-hi passar el camí. Durant la Guerra Civil s'hi va instal·lar una metralladora que va omplir les esquerdes de beines, de les bales que disparava. El camí de l'esquerra va a Sant Cristòfol de Saranyana. A Sant Cristòfol, s'hi puja per demanar aigua al mes de Maig hi pugen diferents pobles el primer el dia 1 La Todolella i l'últim el dia 8 Forcall i entre mig pugen també Cinctorres, la Mata i la Dena de la Vespa, de Morella.

El camí que passem per baixar del Mas de Roc va a parar al barranc al final camí i barranc són el mateix. Aquest barranc el coneixem com el del Mas de Roc. En altres papers, l'anomenen dels Bovals i, en altres, més antics de la Teuleria vella. Prova de l'existència d'una teuleria anterior a la del riu de Morella que tampoc és gaire nova hi ha cites del 1530.

A la carretera. Trobem la capella anomenada Pilareta, amb una data de construcció 1911 i una creu nova que en reemplaça una d'anterior, ara marca el camí rural per on ja passaven els romans que poblaven la Moleta. Un jaciment iber romà situat a pocs quilòmetres.

La bassa i el Molí Matalí queden a la nostra dreta, El molí ja s'esmenta el 1323, per problemes amb els regants sobre l'ús de l'aigua. Passem la sèquia que porta l'aigua a la bassa.

A sota el molí un cop passada l'aigua per les moles, un partidori divideix matemàticament l'aigua en dos parts; la de la dreta per aquest costat de riu rega les hortes de la part de la Vila rodejant tot el poble fins a sota Sant Josep, ja al riu Caldes. L'altra part de l'aigua va a parar al riu on un a'assut renovada a principis de segle XX la condueix a l'altra banda del riu, on una bassa mes petita que la del molí Matalí la recull, l'anomenen deposit, aquesta aigua és per regar la falda de la Mola la Vila, la partida anomenada Els Plans. Aquesta horta, la darrera que es va posar en funcionament i era coneguda com l'horta Nova. El desguàs és a sota la gravera al riu Bergantes.

CONTROLS
 2n Control K 7.30
 Sant Marc
 7.30 a 9.25 h.

Avituallament K.9
 Gravera
 8.00 a 10.25 h.

Mola de la Vila

Piló de Sant Marc, 936 m

Comença la pujada de la costera de Luco, que de seguida deixem per un barranc que trobem a la dreta.

Agafem el camí de la Dula, El camí força ben conservat, travessem la pista de les solanes. El camí continua pel barranc. Al final agafem la pista que puja a Sant Marc. La pista ens porta al coll on hi ha la bassa de la mola. Nosaltres seguim la pista fins a **Sant Marc. 2n Control.**

El punt més alt de la Mola de la Vila està una mica més a l'interior, però els 936 metres són quasi el màxim i té molt bona vista.

Veiem els rius les hortes i Morella.

Apart de veure's el poble també es veu tot l'itinerari que farem.

Per baixar, retrocedim tres-cents metres per la pista a buscar unes roques on es cria te, el baixador de la cova de la Carn.

Baixem un altre cingle i seguim el camí que ens portaria al poble, fins trobar la pista de les solanes. L'agafem cap a l'esquerra i rodegem Sant Marc. En trobar l'assagador del mas de Molinos, l'agafem a la dreta, i cap al riu.

L'assagador es nota perquè s'acaben els bancals i els pins i les carrasques ho tapen tot. Arribem a la **gravera. Avituallament (una mica d'esmorzar)**

La pista de les Solanes també va a parar a la gravera.

El riu és el Bergantes i la gravera aprofita les pedres que arrossegueu els rius.

La mola més forcallana

La Mola de la Vila era propietat del poble i després de la Desamortització de Madoz, al 1890, el poble la va tornar a comprar.

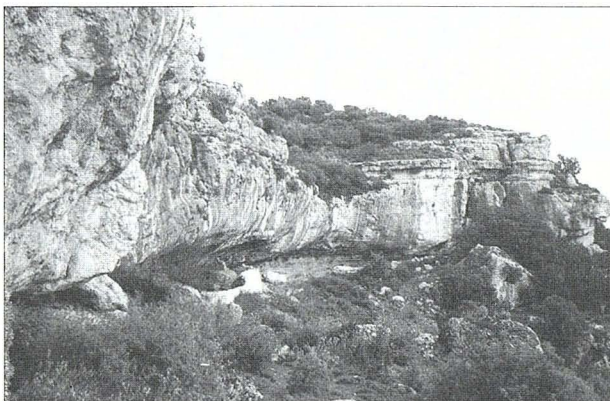
Com a be comunal ha tingut i té uns usos diferents a les altres moles.

Aquesta mola està situada al quadrant NO de Forcall, entre els rius Cantavella i el Bergantes.

La cara que dona al poble s'anomena Les Solanes i prova del sol que rep és un assagador que hi ha per pujar-hi en temps de nevades. Era el primer a quedar net i això ho aprofitaven els pastors per alimentar les ovelles, s'hi han vist dos raveres pasturant a la vegada i l'assagador no és gaire gran.

Comença la pujada, la costera de Luco, que de seguida deixem per un barranc que trobem a la dreta.

Pugem a la mola pel camí de la Dula. Aquest camí pujava el Duler amb els animals que no tenien faena del poble a pasturar als terrenys del poble, a la Mola de la Vila. Al matí tocava un caragol o l'esquellot i replegava els animals, els pujava a la mola i, a dalt, hi trobava la bassa de la Mola on podien veure i en cas de mal temps podia tancar a la cova de la carn on hi ha una paret i una portera per fer de corral. A damunt de la mola hi trobem

La Cova de la Carn

eis ginebres, els coscolls i les carrasques; també pins. Al 1994, un incendi va cremar la part superior de la mola. Ara hi ha una zona repoblada.

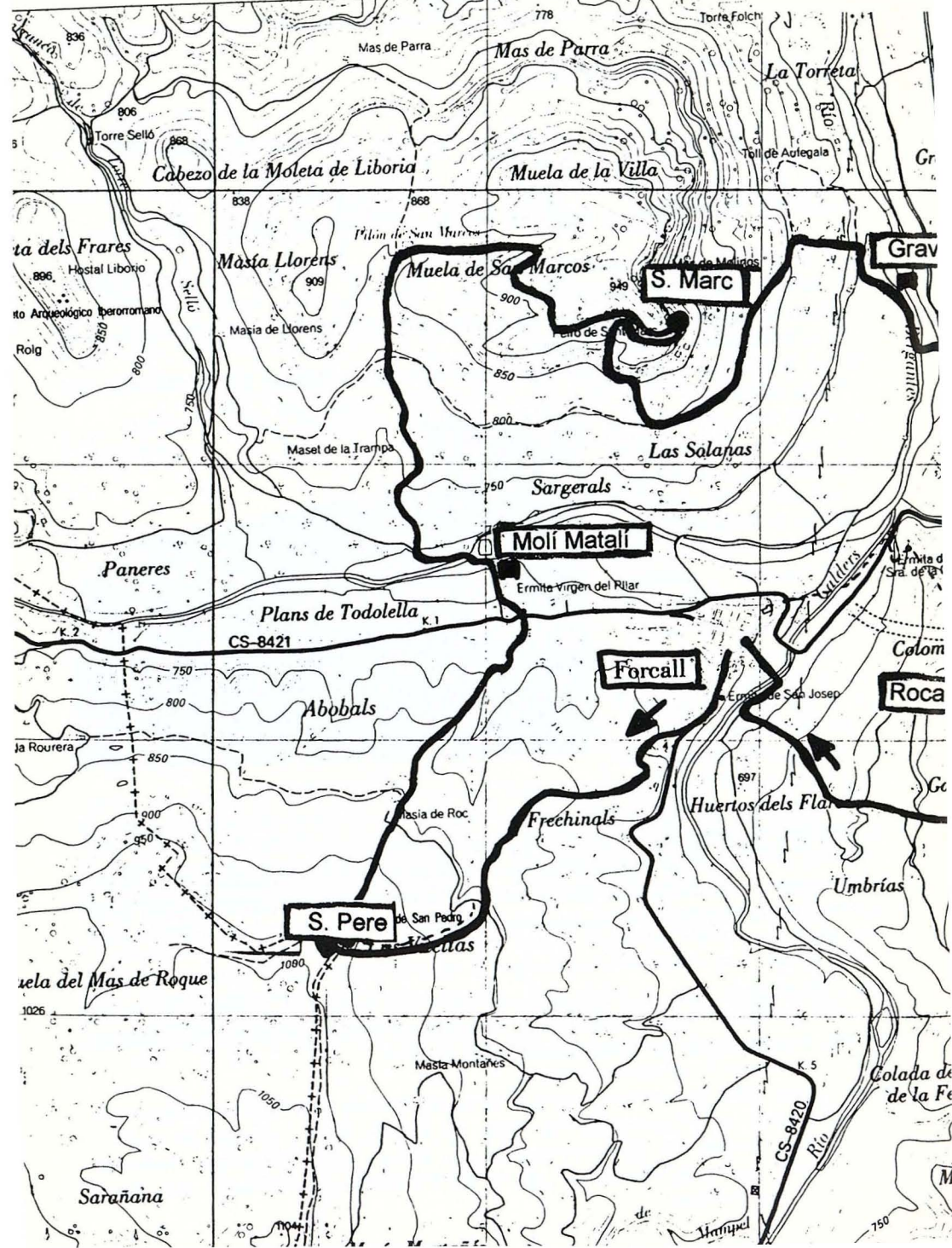
Els ginebres són esporgats alguns anys per fer llenya per a la Barraca de la festa de sant Antoni al gener. Per la Barraca també fan falta troncs de pi i algun any s'han tret de la part de darrere, tocant al mas de Parra. En aquesta zona més humida encara hi queda algun pi força gran.

El punt més alt de la Mola de la Vila està una mica més a l'interior, però els 920 metres són gairebé el màxim. A la punta de la mola, a part de les antenes, hi ha un peiró restaurat l'any 1991 en substitució de l'anterior, construït el 1841.

L'accés a Sant Marc es pot fer en cotxe i el panorama és esplèndid. Es veuen dos cares de la Mola de Encamaràs i la Roca de Migdia com a espoló de la mola Garumba. Des del poble la Roca de Migdia ens tapa la mola de darrere. Veiem els rius, les hortes, i el riu de Morella des de la fabrica de Palos antic palau dels Berga fins a la ciutat de Morella.

735

736

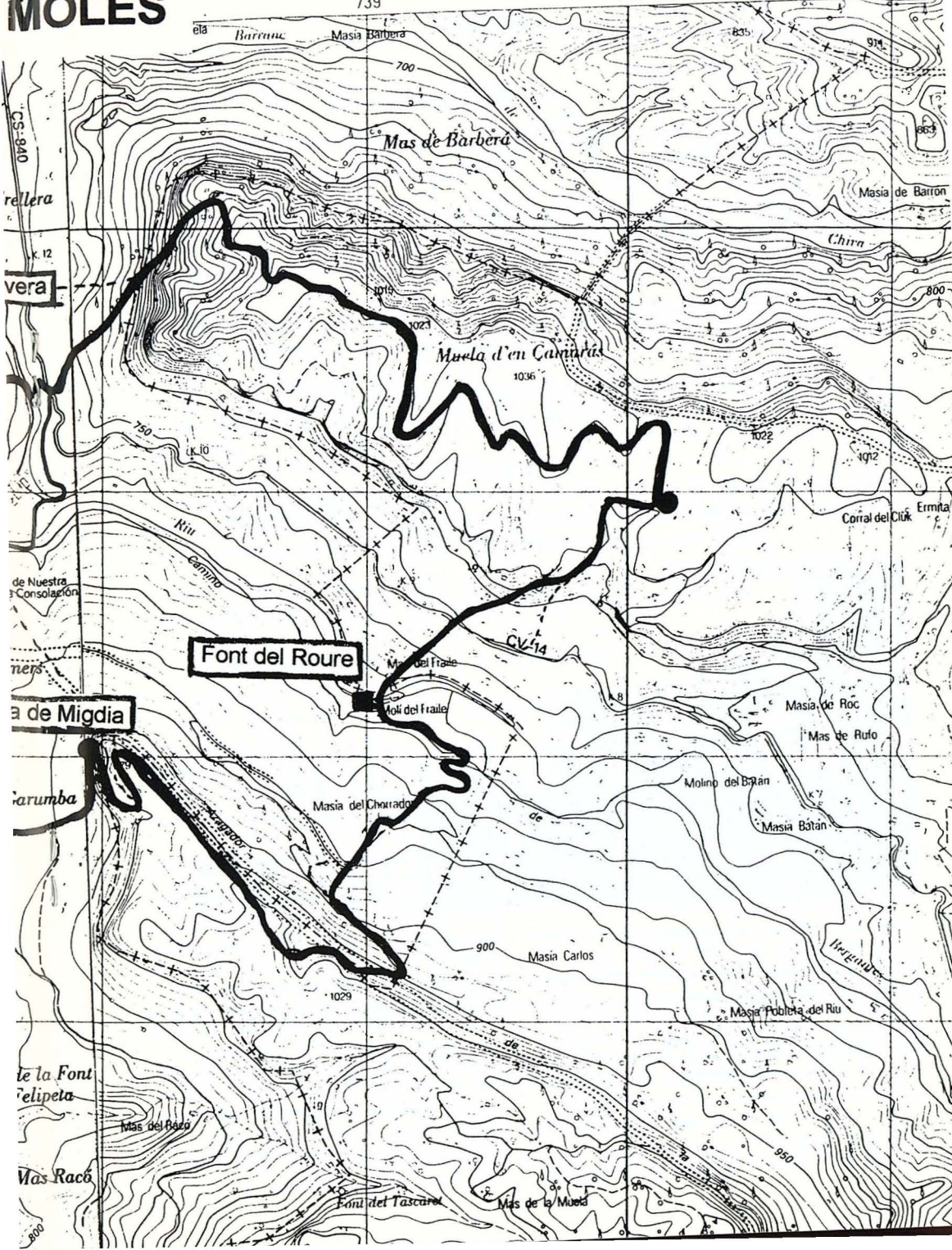

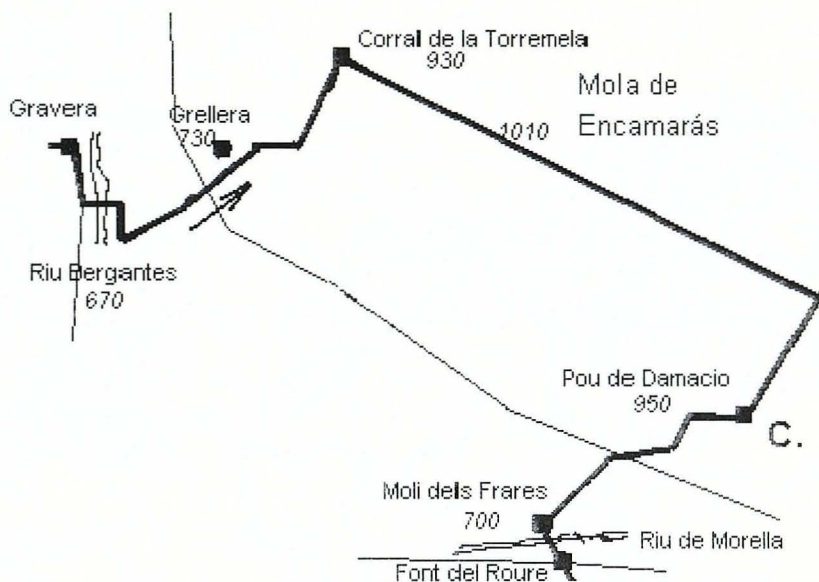
MOLES

739

740

741

HORARI DE CONTROLS

3r Control	Km 14.60	Mola de Encamaràs	8.55 a 12.30 hores
Avituallament	Km. 16	Font del Roure	9.25 a 13.10 hores

Mola de Cosme o Encamaràs, 1036 m

Seguim la pista en direcció al poble fins que s'acaben els oms. Trobem una piona i passem el riu que no sol portar aigua a l'estiu trobem la sèquia de la Torreta, la passem. D'ací ix un caminet que puja a la carretera, la travessem, i per la pista, anem a un transformador sense arribar al mas de la Grellera. Seguim la pista fins al mig del bosc, on girem cap a la dreta. Pujada fins al peu del cingle on hi ha la Roca Roja i una font.

Resseguint el cingle, cap a l'esquerra anem a trobar el pujador del corral de la Torremela.

El camí aprofita una balma del cingle. Passada una portera, el camí tomba a l'esquerra i, saltant recingles, va a parar al corral de la Torremela.

Al corral de la Torremela trobem tres ramals de pista. Agafem el del mig que és la que té més pujada. La pista travessa la mola, continua pujant, fins arribar als 1000 metres i, seguint l'orografia, s'aboca al riu de Morella i després se'n torna al riu de Xiva, ja de baixada.

Aquí canvia de direcció de dret cap al sud, en di-

recció al txorrador i la mola Garumba. Seguim barranc avall però sense baixar de la mola. Trobem el **pou de Damàcio**. **3r control**.

Deixem la pista principal per una que trobem a la dreta i, per un camí, anem a buscar el cingle i el baixador entre pins i carrasques. El camí ens porta a un barranc lateral on trobem la ruta que feien els animals per baixar llenya, parets de camí, un collet, i els gegants al davant. Aquest baixador és més espectacular que el que em fet per pujar a la Grellera.

Anem a passar per sota dels gegants i, per baixadors, el camí tomba a la dreta ara ja sense roques pel mig del bosc. Va a parar a la carretera, la travessem i, 100 metres en direcció a Forcall, trobem una caseta en runes i el camí per baixar al Mas dels frares i el riu de Morella. Un l'assut arreplega l'aigua per portar-la a la bassa de la Fabrica de Palos. Passem el molí. Pugem a la pista on hi ha la **Font del Roure**. **Avituallament**.

La Roca Roja i els gegants

La Mola d'Encamaràs està situada al NE de Forcall, entre els rius Morella, Bergantes i el Riu de Xiva.

El nom de Mola de Cosme li ve d'algun propietari, encara que el nom oficial és Encamaràs. A Forcall també es coneix amb el nom de Roca Roja, per un tros de cingle d'aquest color que hi ha damunt de la Grellera.

La Grellera és un mas a l'oest de la mola, amb un bosc d'alzines, algunes bastant grans, es parla d'una carrasca amb cent carregues de llenya.

El corral de la Torremela és el primer dels corrals que hi ha a la mola. A damunt de la mola, a part d'aquest corral, també hi ha el de Barron i el de Cluc, a part del mas de Morella la Vella.

La pista que travessa la mola s'aboca als dos costats. La mola és força estreta. Veiem per un costat, el riu de Morella i Forcall i, per l'altre Xiva i el riu del mateix nom. Pel primer tenim dos carreteres, la vella i la nova. Pel riu de Xiva només una pista.

Els gegants són uns monòlits desenganxats de la mola. Pel costat, aprofitat el cingle escalonat hi ha un camí que supera el cingle, força llarg i alt. A l'altre costat del barranc que baixem hi ha el cingle mes alt de la mola La Penalta que te 100 metres comprovats fent escalada.

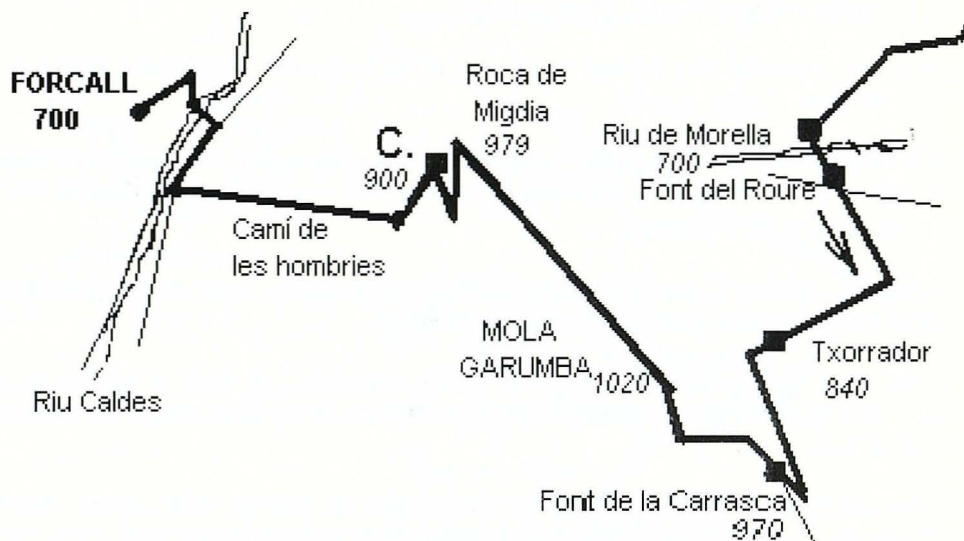

Els Gegants

A la falda de la mola d'Encamaràs, la que dona al riu de Morella, hi ha el mas dels Frares i la Devesa. La devesa és un altre bosc comunal de Forcall, La seva llenya l'aprofitava la teuleria del poble i els veïns de Forcall tenien dret a replegar-hi llenya si el riu Cantavella anava crescut i no es podia passar a la Mola de la Vila.

El mas dels Frares, en terme de Morella deu el seu nom a uns frares que en van ser propietaris al final del s. XV. Aquest mas té la casa al terme de Morella i el molí a l'altra banda del riu, en terme de Forcall.

Un assut replega l'aigua del riu de Morella per portar-la a la bassa de la Fàbrica de Palos. Aquesta aigua també l'aprofitava la teuleria del poble.

4t Control Km.. 22 Roca de Migdia Sala dels Moros 10.25 a 15 hores
 Control arribada Km. 24 Pavelló de festes 11.00 a 16.00 hores

Mola de la Garumba, 1144 m (Sant Pere). Roca de Migdia, 979m

De la font del Roure pugem a la pista o carretera vella, la seguim en direcció Morella i, a 300 metres, trobem la pista del txorrador. La seguim amunt, podem fer dreces, passem el mas i anem a la font. Per darrera la font, el camí s'enfila.

Busquem la pista que puja a la mola. La pista, força dreta, salva el primer cingle i arribem a l'assagador i a la font de la Carrasca.

Troblem els senyals grocs i blancs del PR V-116, que travessa tota la mola Garumba. Deixem els senyals i pugem cap a la mola. Quan som a mig barranc el travessem i continuem en direcció Oest, per la pista, fins al punt més alt.

Así s'acaba la pista. Veiem l'ermita de Sant Cristòfol que està en direcció SW, nosaltres hem d'anar en direcció NW, on es veu la punta de la roca de Migdia i enganxat al darrera, la de Sant Marc, anem a buscar el cantó del cingle que dona al riu de Morella

sense perdre la direcció, sortejant les carrasques, arribem damunt de la Roca de Migdia. El control està 80 metres davall de nosaltres.

Canviem la direcció, ara a l'esquerra, per baixar de la mola. Passem un monòlit anomenat Pilatos que queda a la nostra dreta i pel carreró de La Pardala anem a parar al peu del cingle.

El camí segueix el peu del cingle i, per davall d'una roca, entra a la **Sala dels Moros. 4t Control.** A l'eixida trobem una plaça empedrada com una era és la Plaça dels Moros. Per l'esquerra baixem als bancals, i continuem cap a l'esquerra a buscar el camí de les Hombries empedrat, que baixa per davant de la piscina al riu.

Seguim la pista i anem a passar el pont i pel primer carrer que trobem, el vall pugem a la plaça i al pavelló de festes **Control d'arribada.**

BENVINGUTS, HEU ACABAT

Una roca dóna nom a tota la mola

Aquesta mola és la que ofereix més bona vista al poble per la cinglera de la Roca de Migdia i perquè està situada a l'Est o sol ixent, Les cases del poble orientades cap aquesta mola tenen falses, perxis i miradors per aprofitar tot el sol del matí.

Per pujar a aquesta mola, farem servir la pista del Txorrador. Des del poble, el camí és un altre més directe.

Damunt del Molí dels Frares hi ha la Font del Roure i la carretera vella (de Forcall a Morella).

Pista amunt, trobem el mas del Txorrador i la font. Aquesta font era prou important per aprofitar-la. Un pou i una galeria recullen l'aigua que es va portar al poble, fins a la plaça el 1949.

Damunt de la font del Txorrador trobem un altre assagador que ressegueix la mola Garumba entre dos cingles, des de Forcall fins al Tossal Gross, i la font de la Carrasca. Trobem els senyals grocs i blancs del PR V-116 que travessa tota la mola Garumba de Forcall a Morella.

La mola Garumba s'havia conegut també amb el nom de Mola de Miró.

La part que travessem és un bosc espès de carrasques, cal vigilar d'anar per la dreta arran de cingle.

La Roca de Migdia és un bloc ectangular, des-penjat del cingle, amb un ressalt amb forma de gall on no arriba el sol fins al migdia. Aquesta roca dóna nom a tota la cinglera que es veu des de Forcall. A part d'aquesta roca hi ha uns altres

La roca del Migdia

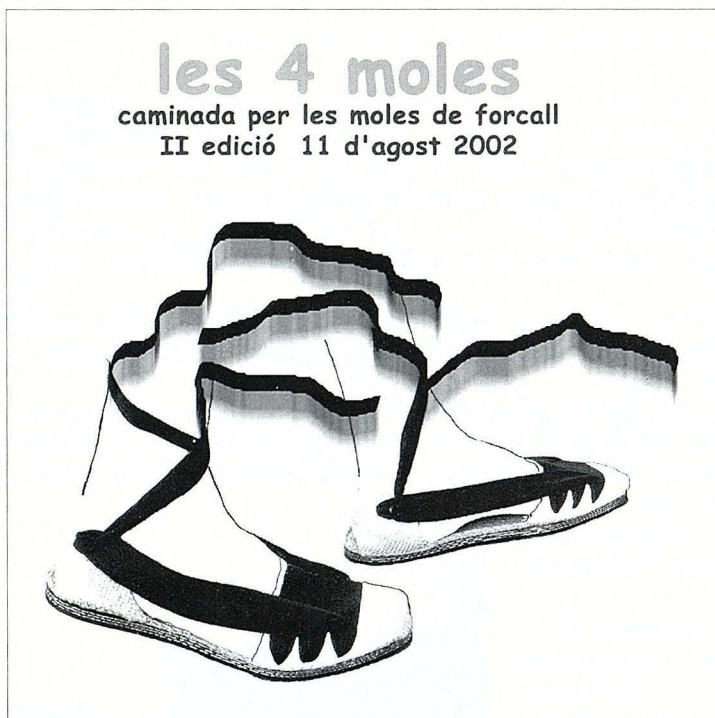
accidents que també tenen nom; Pilatos, un monòlit, el balcó de Pilatos, el carreró de la Pardala, la Sala dels Moros, formada per un angle recte entre dues parets i tancada per una altra roca despenjada que forma un extraplom. a les parets, de 60 metres on hi ha vies d'escalada muntades, i la Plaça dels Moros (no sabem el per què d'aquest nom). Damunt de la mola hi ha restes d'alguna construcció.

A sota la Roca de Migdia, l'ermita de la Consolació, la patrona de Forcall, el 1553 està documentada una donació per la nova ermita en substitució d'un peiró.

Per baixar de la mola anem a buscar el camí empedrat de les hombries i, deixant el camp de Futbol i les piscines, arribem al riu Caldes a l'altura d'on desaigua la sèquia de la Vila, la que surt del Molí Matalí.

El nom del riu Caldes li ve del llatí i es refereix als gorgs que té en forma de caldera. Per arribar al poble només ens queda passar el riu per unes passereres o pel pont, que és del 1912, es va fer per substituir-ne un altre de gòtic massa estret.

Ismael Carbó

*A Forcall tenim molta tradició de fer espadrenyes,
 i de gaster-les, pujant als bancals a cuidar les vinyes.
 A partir d'aquestes idees Pep Ortí ens ha dissenyat aquest magnífic cartell.*

Organització	Ajuntament de Forcall Penya 4 Moles
Col·laboren	Associació Confraria de la Santantonada Hogar del Jubilado Bisgargis
Patrocinen	Diputació de Castelló Ajuntament de Forcall Colònia Forcallano-Catalana A peu tenda de Muntanya Castelló

APARTAT DE CORREUS, 25140 - 08080 Barcelona
 E-mail: coloniaforc@telepolis.com - Fax: 93 211 63 64

BISGARGIS: C/. Bruc, 62, pral., 2.ª - 08009 Barcelona

EDITA: Colònia Forcallano-Catalana. - **REDACCIÓ:** Carmen Ferrer i Sergi Bordás.

IMPRIMEIX: Impremta Gier - C/. Onze de Setembre, 19 - 08860 CASTELLDEFELS (Barna)

Telèfon: 93 665 63 04 - Fax: 93 665 13 96 (Exemplar gratuït)
